

Ráncok

Eleinte kalapokkal próbálkozott. A szélesen elálló, lelógó vagy habosan hullámzó kalapok árnyékot vetettek a homlokára, ahol egyre mélyültek a ráncok. Másokon szerette elnézegetni ezeket az időjeleket, de az önarcképén el akarta tüntetni. Valahogy láthatatlanná tenni. Ott is legyenek meg ne is, mint a mondabeli kislány a király előtt. Hazudni nem akart, mert úgy sem tudott volna. De azért egy kicsit szépíteni. Arca ott volt mindenki előtt, bárki belenézhetett bármikor, csak ő nem. Csak reggelente látta borotválkozás közben, ha meg ha önarcképet festett. Nem volt rossz arc, de semmi különös. Teljesen átlagos, hétköznapi arc. Egy öreg emberé. Az utcán, ha szembe jönne, észre sem venne. Talán csak a kalapja miatt. Kevesen hordanak manapság ilyen kalapot. Lelki mestere – Rembrandt – egyik önarcképén szerette meg, és megcsináltatta magának. Nem lett tőle jobb festő, de rosszabb sem. A kalap viszont árnyékot adott nyáron, na és a homlokát is takarta egy kicsit. Télen melegített. Ha festett, mindig rajta volt. Megszokta, mint az ecsetmosást. A kalap és a terpentinszag élete állandó részévé vált. A kalap néha még akkor is a fején maradt, ha vasárnap belépett a templomba. Felesége ilyenkor – ha vele volt – megbökte, majd a feje felé bökött, jelezve a mulasztást. Szinte már ez is része lett a vasárnapi liturgiának. Ha nem volt vele a felesége, a plébános már nem szólt neki. Régóta ismerték egymást. Sok mindent tudtak egymásról. A pap a gyónásaiból, ő meg a pap szeméből. A táskák, a ráncok iránya és mélysége, a bőr színe, még a pofacsont állása is sokat elárult, de a legtöbbet ezek változása mesélt neki a pap életéről. Ezért is akarta ezeket magánál részben eltakarni, legalább a homlokán.

Sok önarcképet festett már. Az elsők, még negyvenes éveik elején, hetykék, szemtelenül fiatalosak, kihívóak és tetszeni akaróak voltak. Aztán jöttek az elegánsak, a tiszteletre méltóak, a tekintélyt parancsolóak, majd az utóbbi időben a megfontoltak, a bölcsék. Valamit még kerestek. Az egész életük együtt még nem sikerült megfestenie. Érezte, hogy valahol az egész életfolyamatban van valami állandó, ami nem öregszik, nem változik, nem ráncosodik és nem lötytyed, hanem éppen a korrallal egyre jobban letisztul. Érezni már régóta érezte, látta is néhány nagy elődjénél, de még nem sikerült elkapnia. Még azt gondolta,

csak technika kérdése. S technikája, úgy látszik, erre alkalmatlan volt.

Pedig mi mindent volt képes ábrázolni! Ott voltak az amsterdami képek, amelyeken a levegő rezgésén át szinte érezni lehetett a tenger sós és a tulipánok édeskés illatának keveredését. Vagy az erdélyi korszak kiállításnyi anyaga, amelynek vad zöldjei és világító sárgái ontják a friss hegyi levegő illatát. Vagy a székely portréinak szemén átsütő, az acélnál is keményebb dac, a „csakazértis életben maradok” évezredek hagyományának tüze. Aztán a hétköznapiak, a rádióhírek és a tévéhíradók ihlette képek, melyeknek elmosódott, egyre szürkébb alakjai gépies gesztusaikkal, gyorsuló, sekélyesedő, de egyben világméretűvé szélesedő, összefonódó, behálózó mozgásokkal az emberek és a szervezetek gigantikus küzdelmét sugározzák az értő szemek felé.

Mindig megtalálta a megfelelő technikát. Sok vázlatot csinált, sokat kísérletezett. Főleg akvarellal és kvassal, de ha kellett, agyaggal és fával is. Ha megtalálta a megfelelő technikát, ezeket a kísérleteit tüzre vagy a szemébe dobta, bár néha egy-egy darabot utólag sajnált egy kicsit. Pazarolhatott. Háromszáznál több képe volt már, jó néhány rézkarca, fametszete, kisplasztikája. Sokat dolgozott. Napi 6–8 órát. Korán kezdte, mert a reggeli fényt szerette a legjobban. Nyaranta még most is kiment a faluszéli kiserdőbe, vagy kiült a hullámzó búzatábla szélére, megtelepedett egy-egy ismerős, de új témát nyújtó porta előtt, vagy bekéredzkedett az udvarba. Télen pedig a színvázlatokat dolgozta fel, tette át olajba, megfestett egy-egy családi portrét vagy önarcképet, vagy felvázolt egy-egy víziót a rádió- vagy tévéhírek alapján. Tudta, hogy sohasem fog unatkozni. Az élet, ha csak a szemével nézte is, kimeríthetetlenül gazdag volt, ő pedig már jó ideje az orrával, a fülével, a tapintásával és a szívével is nézte.

Ezért volt egyre mérgezőbb, hogy nem találta meg a keresett megoldást. Az önarcképek jók voltak, de neki nem azt adták vissza, ami szeretett volna. Nem jött elő az a bizonyos valami, amit megfogalmazni nem tudott, nem is érezte a jelenlétét önmagában, csak valahol a szíve mélyén, vágy formájában élt benne valami ősi tudás a tisztaságról és a szépségről. Pedig a képeken leltár szerint megvolt minden. Még szemének maradék

huncut villanása is előjött az egyik vázlaton, de a hol bölcsen mosolygó, hol tekintélyt sugárzó, hol szigorúan komoly öregemberen kívül nem „látzott” semmi. Néha csalt is egy kicsit, mint ahogy a ráncokkal is tette, vastagabb szemöldököt vagy vékonyabb száját festett, tokáját kisebbre vette, elálló füleit hátrasímitotta a kalap mögé, de a hatás nem az volt, amit várt.

– Miért hazudsz önmagadnak? – kérdezte barátja egy este, amikor egyik utolsó kísérlete előtt borozgattak. – A te arcod nem ilyen! Hol vannak a ráncaid, a petyhüdt bőr a nyakadon, a bibircsók a szájad alatt és a vastag, húsos orrod? Amíg ezeket nem szereted meg, nem lesz ebből kép! Amíg magadat is becsapod, hiába érzel belül bármit, nem fog megjelenni a valóságban, a képeden. Amíg szépnek, okosnak, fiatalnak akarsz látszani, addig annak is fogod magad látni, de a környezeted a hátad mögött nevetni fog rajtad. Szeresd meg a ráncaidat, s meglátod, menni fog!

Kinevette. Barátja kritikájára válaszul hosszú leltárban ecsetelte az ő formai hiányosságait, majd sorra vette barátja verseinek lelki, szellemi hiányosságait. De barátja is nevetett. Régóta ismerték már egymást. Nagyon is jól értette, mi az, amit mindketten keresnek. Mert ő is azt kereste a verseiben, amit emez a képein, az önarcképén. A kettőben az egyet. Az ellentétben az egységet. Az ezerszínűben, ezerarcúban az alaptónust, a hidat, a műhatatlant, az alapot. Mint ahogy Hamvasnál olvasta: „Ábrahám, mondja a Zohár, Istent kereste a kövekben, a növényekben és az állatokban, a porszemekben és a csillagokban, és nem találta. Végül a nem-keresésben kereste, és ott megtalálta.”

– Egyszer régen, amikor még az érdeki házunkat akartam bővíteni – szakította meg az élcelődések hosszú sorát a barát –, Lajossal, feleségem unokaöccsével beszélgettem a dologról, mert ő már épített néhány házat. Beszélgettünk, beszélgettünk, ő kérdezgetett, én meg felelgettem, de már a beszámolómmal sem akart összeállni, nem hogy a felújítás. Ő kérdezett, meg hallgatott, s a végén azt mondta: Nézd, amíg nem tudod az utolsó szövegig, képig és könyvig, mit hová akarsz tenni, nem lesz addig ebből az átalakításból semmi. És igaza lett. Ki kellett izzadnom magamból mindent az utolsó szövegig, képig és könyvig.

De utána már végtelenül egyszerűvé vált minden. Az összefüggések, a sorrend, még a költségek ütemezése is magától előállt. Odahívtam egy értelmes mestert, és hetek alatt végeztünk az egésszel. Lajos tanácsa azóta is sokszor eszembe jut. Persze mindenre nem alkalmazható, mert ugye a versíráshoz ihlet kell, az nem festés! – mondta gúnyosan, és már húzta is el a lábát barátja jogos haragja elől.

Másnap új vásznat vett elő. A szokásos gondossággal feszítette rá a keretre. Amikor megszáradt, lealapozta, majd felvázolta a nagyobb vonalakat. Most nem vett kalapot. Látni akarta minden hajszálát, ráncát, gödrét és petyhüdségét. Nem volt elég a fény. Két százas égőt csavart be a tükör előtt álló lámpába. Most már jobb volt. Középről már a pórusokat is ki lehetett venni az orra tövénél. Ha most sem történik meg a csoda, abba hagyja az egészet – gondolta. A bal fülénél kezdte. Semmi különös. A nagy, zsíros, elálló fül olyan volt, mint máskor. Talán csak a cimpa lett egy kicsit nagyobb. Az, amelyet a nagyanyja annyira szeretett. Néha rángatni is, ha hazudott, de rendszerint simogatta, elalvás előtt, mesélés közben. Nagyon jó érzés volt. Kellemesen elbágyadt tőle. Miután nagyanyját elvitte a rák, már senki sem simogatta többet. Vajon milyen lenne most, ha valaki tovább masszírozta volna a fülcimpáját. Akár ő is, saját magának, esténként. Valamit tudhatott nagyanya, hogy ezt csinálta. Igen, amikor rángatta, akkor nem a cimpáját fogta, hanem felül, a kanyarban, ahová most már felnyúlnak hosszú, ősz szőrszálai. Ott húzta.

A pofonra is emlékezett. Arra az egyre, amit tőle kapott, amikor azt hazudta, hogy iskolába megy, pedig focizni mentek a srácokkal a Népligetbe. De nem is azért kapta, hanem azért, mert amikor kiderült az igazság, anyját még mindig át akarta venni valami mesével. Aztán meg milyen szomorú volt, napokig nem is szólt hozzá, nem is mesélt. Pedig ezzel is csak magát büntette. Azt is akarta. A pofon miatt. Nagyon fáj neki is. Nekem hamar elmúlt – gondolta. Hamar. Még most is emlékszem rá – dörmögte magában, és legyintett egyet a kezével.

Azóta vajon hányszor hazudott? Másoknak sokszor, de magának? Jó Isten! Hányszor hitte azt, hogy okos, hogy okosabb, mint a környezete, aztán kiderült, hogy minden okossága a könyvekből van, de a sok bölcsességből semmit sem tudott életébe beépíteni. Benne is úgy álltak, mint a könyvespolcán. Becsukva, porosan. Miért

nem nyitja ki őket? Pedig milyen egyszerű lenne. Csak a száját kellene csukva tartani. Csak a tanácsot kellene megfogadnia és megtartania. Az önbecsapás már nehezebb ügy. Sokáig gondolta ezt az önvédelmi rendszer részének. Mutatni, gondolni, mondani valamit, ami nem az, de valamilyen helyet biztosít számára az emberek között. Magasabbat, mint ami megilletné. És amikor elérte, már maga is elhítte, mindaz igaz.

De vajon kell-e a védelem, a búvóhely? Akik ebből kilépnek – nem sok ilyen embert ismert –, azok átlátszóvá, védtelenné váltak. Ha mondtak nagyrítkán valamit, az egész bensejüket láthatóvá tette. Nyilvánvalóvá vált a sebezhetőségük. Mégis valami hatalmas vonzerővel rendelkeztek. Legszívesebben leült volna csendben mellettük, és átvette volna lélegzésük ütemét, hogy a belőlük sugárzó béke belé is átszálljon. De nem ült le. Rohant tovább. Építette a bástyáit, falait, felvonóhidjait.

Kedvetlenül maszatolta a füle mögül kilátszó hajcsomót. Igen, a füle tehet mindenről. Az hallja meg a másik hülyeségét, és arra rögtön reagálni kell. Jóindulatúan fel kell világosítani tévedéséről. Érvekkel, amíg csak meg nem török, és gúnyjal, ha másképp nem megy. Pedig milyen egyszerű lenne elfogadni a másikat másnak. Nem kevesebbnek, nem többnek, hanem másnak. Mint egy hangyát vagy egy lovat. Hátralépett, hogy lássa, mit csinált. Megvan! – csapott a homlokára, mint a tévéreklám figurája. Hátra kell lépni! Minden kimondott szava előtt, minden elhatározása előtt, minden cselekedete előtt. Hogy lássa az összhatást. A harmóniát. A következményekkel együtt.

Nem jó. Ez is csak egy bástya! Összhang a környezetével? Marhaság. Valamilyen cövek kellene, vagy inkább lelógó kötél. Hurok nem kell a végére, mert az is csak kibúvó. Valami, ami ha megmozdul a föld, akkor is megtart. Vagy ha kileng is, idővel visszaáll a függőlegesbe. Próbálkozott már a meditációval, de annál nyughatatlanabb alkat volt. Nem tudott lecsendesedni. A „Legyen meg a Te akaratom!” sokáig adott erőt neki, de a benne lévő lemondás megkeserítette. Igen, meg kellene próbálni a hűség jelmondatát: az „Én még akkor is, ha Te már nem” kötelel. Jó lesz! Erős kötélnak látszik, bár érezte, hogy a vége nagyon magasan van. Hatalmasakat lehet belekapaszkodva kilendülni. Jób-méretűeket. Nem baj!

Felesége behozta az újabb bögre kávéját. Csendben letette a kanapé mel-

letti kis asztalra, a lámpa alá, majd megállt férje mögött, és nézte a képet. Látta férje kilátszását, de nem tudott segíteni neki. Ő már rég túl volt ezen a bajokon. Már régen elkötelezte magát az élet mellett. Sem a vallás, sem a filozófia, sem a tudományok nem kötötték le. Élt, adott, szolgált és szelíd volt – mint minden a természetben –, amíg a családi életter nem sérült, de ha szükség volt rá, elvett, uralt és az erőszaktól sem riadt vissza. Igazi nő volt. Oldalra hajtotta a fejét, úgy nézte a fület, majd rámosolygott férjére, és kiment.

Meg sem tudott mozdulni délelőtt kávé nélkül. Két-három bögrével is elszopogatott festés közben. Aztán nekifogott az állának. Nem volt valami határozott, markáns áll. Néha még neki is puhánynak tűnt. Hatalmas, széles állkapcsokat látott már életében. Néhány frank és gall királynak volt ilyen álla a tizenkilencedik századi festők mitikus harci jeleneteiben, vagy Munkácsy húsvéti trilógiája zsidói között talált néhány erószakos, kemény rágású, bulldog állat. De környezetéből sem hiányoztak. Nem sok kapcsolata volt az üzleti, banki világgal, de a tévében sokszor ámulva nézett egy-egy szögletes állat a hozzá tartozó vastag, rövid nyakkal. Az övé keskeny volt, határozatlan, bizonytalanlankodó. Talán csak a két áll közötti gödör javított valamit a formáján. Mint az egész élete, olyan volt ez az áll. Bizonytalanlankodó, határozatlan, megbízhatatlan, befolyásolható. Semmi szilárd alap. A szeme harmóniában volt ezzel az állal, de az még odébb volt. A szemekkel birkózott a legtöbbet. Azt akarta a végére hagyni, mert érezte, talán ott fog eldőlni minden. Az álla borostás volt. Erős szőrzete volt. Korán kezdett borotválkozni. Apja kedvesen csúfolta is eleget. Szőrös majomnak hívta, pedig rajta sem volt kevesebb a szőr, talán csak a hátán.

Álla alatt ott domborodott az a bizonyos toka. Hiába emelte feljebb a fejét, a toka ott volt. Nem volt ez disznótoka, hanem inkább a pulykák laza nyaklebenyére emlékeztetett. Akkor kezdett el végzetesen lazulni, amikor az a nyavalya elkapta, amiről még az orvosok sem tudták kideríteni, micso-da. Hat hónapig tartott. Addig ágyhoz volt kötve. Valami paralizárisre gyana-kodtak, de azt akkor szokták mondani, ha nem tudják az okot. Húszt kilót fogyott. Akkor tudta meg, milyen egy asszony gondoskodó szeretete. Pedig korábban mennyire lenézte. Műveletlen kis babának tartotta, aki csak a főzéshez és a takarításhoz ért. Igen,

mindez a sok gög és gyengeség viszsztatükröződik a nyakán.

Az alatt a pár hónap alatt számot vetett ifjúsága óta cipelt dolgaival. Mindazzal, amit mások bűnének, azaz saját jogos sérelmének tartott. S ahogy múltak a hetek, lassan tisztába jött magával. Számtalan álcát, búvóhelyet, védőbástyát fedezett fel életében és szokásaiban. Ezeket egyenként, óvatosan kinyitogatta, kiszélesítette, bontogatni kezdte falaikat, de odáig nem jutott, hogy mindez az önarcképein is meglátszott volna. Mire újra nekiállt festeni, az álcák is felépültek, a búvóhelyek ismét bezáródtak, és a régi szokások is elfoglalták méltó helyüket. Nem sikerült megőriznie tisztánlátását a saját gyengeségeit illetően.

Kezével végigsimította tokáját. Az erősen borostás, laza lebernyeg tapintása nem volt kellemes. Miért kell mindennek elromlania? – töprengett magában. Miért nem maradhat minden örökre szép, harmonikus, fiatal? Mi lehet az oka? De hiszen pont ezekkel a kérdésekkel küszködött Leonardo is, amikor a Giocondát festette. Neki is évekig kellett kísérleteznie, míg valamit meg tudott mutatni a romolhatatlanból, a mulandón átsugárzó múlhatatlanból. Bizonyos szempontból neki könnyebb, és egyben nehezebb dolga is volt. Könnyebb, mert még ott volt előtte, szinte kézzel fogható közelségben a trecento példája, nehezebb, mert a felvilágosodás mérhetetlen életvágya – a táj, az emberi test szépsége, a felfedezetlen anyagi, technikai világ mérhetetlen távlatai – mágnesként vonzotta a fel-

fedező szellemet. Megvilágította a külsőt, a láthatót, a kézzelfoghatót, a megismerhetőt, és ugyanakkor homályba merítette a lelkit, szellemit, istenit. Ettől szenvedett Michelangelo is. De ő nem a külső világ megismerésével győtrődött, hanem a saját belső világával. Pont úgy, ahogy most ő.

Még egy kis kékesbarnával jobban kiemelte a nyaki ereket, majd hátralépett. Nem látszott semmi változás a korábbi képek lényegéhez viszonyítva. A nyakat nem fejezte be egészen, hanem nekiállt a száznak. Szája sokat változott az elmúlt évek fogorvosi beavatkozásai következtében. Felső ajka előbbre került és erősen megráncosodott. Pofacsontja még jobban kiugrott az arcából, mert a kihúzott fogak helyén arca beesett. A szája sarkából lefutó két erőteljes ránc keretbe foglalta állát. Amikor komoly volt – és mostanában sokat volt az –, mintha sírásra görbült volna a szája, amikor meg mosolygott, mosolya mefeszítőivá torzult. Mindig sokat használtam a számat – gondolta. Sűrűn ítélkezett, fitymálta le mások teljesítményét – legtöbbször félelmében, hogy ne derüljön ki gyengesége és tehetetlensége. Később fegyelmeztettebb lett, és már csak a szája szegélyének egy-egy rándításával fejezte ki véleményét. Most is látta a tükörben szájszegletének elégedetlen behúződását. Az erős fényben mély, sötét gödörként ásitott arca szélén. Már megint az elégedetlenség és a kudarc – a mások véleményétől – való félelem. Hol van az ő szája Keresztelő Szent János szájától. Egyáltalán léte-

zik-e ilyen szelíd, áhítatos, belső békét sugárzó mosoly, vagy csak Leonardo zsenije létezik? A déli nap hatalmas fénynyalábja elárasztotta a kis szobát. Most vette csak észre, mennyire megszomjazott. Odament az ablakhoz, és behajtotta a zsalukat, majd a sarokból elővette a borosüveget, és jó nagyot húzott belőle.

Az apróbb, erősebb, függőleges és vízszintes és ferde ráncok végül keretbe foglalták vastag száját, és még a nagy, szőrös bibircsókot is odakente bal szájsarka alá. Minden a helyére került. Ahogy végzett, hátrább lépett, hogy jobban lássa az összhatást. Úgy tűnt, mintha kicsit enyhült volna szája sarkának összehúződása, bezártsága, dacos elégedetlensége. Az árkok árnyékának sötétje egy árnyalatnyit engedett mélységéből, de a tükörbe pillantva azt is észrevette, hogy az igazi változás a szeme körül zajlott le. Vajon mi történhetett? A szem formája, a szeme alatti zacskók, a szem-sarokból lefutó ráncok, de leginkább szembogarának fénye engedett kemény szigorából. A utóbbi idők arc képein fedezte fel, mennyire kezd hasonlítani a szeme Leonardo öregkori, vörös kréta önarcképeinek gyémántkemény tekintetéhez. Ijesztő volt... Felesége nem is szerette ezeket a képeket. Ő férfiasnak gondolta, és szándékosan törekedett a keménységre.

A szemekkel még várt. Ahogy elnézte a vásznon a fül, az áll, a nyak és a száj által határolt területet, hirtelen úgy érezte, fejének hatalmas kopaszsága uralni fogja az arcát. Hirtelen mozdulattal felvázolt a füle fölé egy csuklyaszerű sapkát, mely szabadon hagyta homlokát, de mégsem engedte a tekintet a végtelenbe szaladni. A szájától indulva szinte szisztematikus pontossággal rakta fel a ráncokat húsos orra köré, az orrsarokból induló mély, lekanyarodó ároktól kezdve fel a szeme alatti zacskók barnás-kékes erezeit, foltjait.

És a ráncok, foltok most mind meséltek neki. Mind elmondták, mikor, hogyan keletkeztek, és ő emlékezett. A vörös foltok az orra hegyén és a pofacsont alatt akkor kezdtek jelentkezni, amikor utolsó, öregkori flörtje után felesége egy évre elköltözött. Akkor kicsit többet és rendszeresebben látogatta a falu kocsmáját, és kevesebbet járt ki a mezőre és az erdő szélére. A füle felé

sugarasan futó keresztbarázdák és az azokat keresztező számtalan, apró bemetszés arról mesélt, hogy képtelen volt elengedni magát. Nem tudott köny-nyed lenni. Mindig rágódott valamin. Még a napi, apró gondok is, amelyeknek a terhét persze jórészt felesége viselte, ott dolgoztak az agyában. A festék árának növekedésétől a fizetendő adó nagyságán át a következő kiállítás rendezőjével folytatott terméketlen vitákig, de a hutu menekültek sorsa, a föld túlnépesedése és az esőerdők kiirtása is mind ott kavargott benne. Nagy szíve volt, és ebben a nagy szívben nagy volt a zűrzavar. Az állandó, felesleges rágódás aztán belerágta magát az arcába, beszeny-nyezve annak derűjét is.

A ráncok meséje elgondolkasztotta. Tudta, hogy minden mindennel összefügg, a csillagok járása az emberek tulajdonságaival, a talpán lévő pontok az agyalapi mirigy működésével, csak élete gyakorlatában nem tudott ezzel mit kezdeni. Eddig nem jött rá, hogy minden rajta múlik. Az is, hogy megforduljon, vagy csak egyszerűen belekapaszkodjon a kötélbe. Még hetvenévesen is égett benne a tudás, a megismerés, az alkotás, a dicsőségszerzés, az elismertség vágya. Ez a hatalmas belső tűz könyörtelenül égette. Ez a tűz lobogott minden tájképén, arcképén és festményén. Még nem akart semmit elengedni. Semmit átengedni. Még mindig csak felfalni, megismerni, megszerezni akart. Most, hogy a hűség kötele mellett döntött, számolnia kellett a kötelet tartó féltékenységgel. Ezt a féltékenységet azonban nem sárga rózsákból fonták. Színe zöld volt, és tüskéi nem vágta ráncokat az arcába, hanem inkább begyógyították a korábbiakat. Talán ez lehetett az a változás, amit észrevett.

A homlokával megkínlódott. Most hordta fel először ilyen aprólékosan a sok vízszintes, egymásra hajló és az ornyereg felett összefutó és meredeken leszakadó ráncot. A homloka mesélt a legtöbbit a sok összecsapásról, harcról és kudarcról, melyeket korábban mellőzése miatt meg kellett vívnia és el kellett viselnie. Főleg a napi politikát érintő és szociális tárgyú „mozgóképei” váltottak ki értetlenséget politikai és vallási körökben. Emiatt aztán – néhány jó barától eltekintve – a szakma sem állt ki mellette. Raktárra festett, és koplalt, mint Modigliani, de vele ellentétben hozzá végül eljött az elismerés, bár homlokán már ott díszlegetek a harcok-félelmek-rágódások trófeái.

Pár nap múlva már csak a szemek helye meredt rá üresen, de semmi jel

nem mutatott arra, hogy ezen a képen végre megjelenik az a láthatatlan és halhatatlan személyiség, aki nem öregszik, nem ráncosodik. Majd a szemeken keresztül – gondolta. Valahol ott lehet a kutya elásva. Szívében azonban megint megszólalt a jól ismert kishitűség hangja: Nem vagy te Leonardo, de még csak Modigliani sem, öreg vagy te már az ilyen nagy feladatokhoz; előbb kellett volna elkezdeni a fontos dolgok keresését, már késő!

A szemét már ismerte. Mégis, most, amikor lassan a végére ért ráncai – élete – leltárának, valahogy megváltozott a tekintete. Az a lángoló, életigenlő és életfaló, mohó tűz mintha enyhült volna. Ott voltak szem sarkában a jól ismert ráncok, szemöldökvonalanak esése is ugyanolyan volt, de szembogarának fénye már egészen más lett. Egy ismeretlen, elnézően mosolygó szem nézett rá. Ahogy megpróbálta finoman felrakni a vászonra az egymásba folyó árnyalatokat, fényeket és árnyakat, maga sem értette, hogyan állt rá a keze erre a szelíd fényre. Ez a fény már nem égetett, és nem is volt az a hideg tűz, ami Leonardo tekintetéből sugárzott. De nem volt Gioconda szelíd belső bája sem. Ez a tűz éberem figyelő, de nem csapongó, szelíd, de hatalmas belső erőket maga mögött tudó, egészségesen vidám, de nem pajzán, s nem megjátszottan egészséges volt. Fürkészően nézték egymást, mint két idegen, mikor először találkoznak szemtől-szembe. Nem, ez nem én vagyok – gondolta magában. Ez holnapra elmúlik. Eloltotta a lámpákat. Az ecseteket bedobta a kancsóba, és kiment a házból.

Ahogy felfelé kapaszkodott az erdő felé az utcán, egyre könnyebbnek és szabadabbnak érezte magát. Nem jöttek elő szokásos rágódásai. Csak a szemet látta maga előtt. Kie lehetett? Hogyan került az ő arcára? Nem tudott válaszolni, de nem is akart. Élvezte könnyedségét. Észre sem vette a szembe jövő embereket, akik kalapot emeltek előtte, és ahogy szokás volt, hangosan köszöntötték. Az erdőszélen leült. Nézte a feléje úszó felhőket, és nem gondolt semmire. Majd hanyatt feküdt a frissen kaszált fűbe. A kakukkfű illata még annyi év után is elbódította. A közeledő felhők nem értek el hozzá. Mire odaérték volna, a domboldalon felszálló meleg áramlat felszívta őket. Egyszerűen eltűntek. Jöttek csapatostul, majd egyre kisebbek és kisebbek lettek, végül felszívódtak. Feje felett már csak az ég kékje csillogott.

Ilyen egyszerű az egész? – kérdezte magában, csodálkozva. Csak ennyi? Egy kis leltár, egy ökölbe szorított tenyér kinyitása, egy félelmekkel teli szív kiürítése, egy másik kötélbe kapaszkodás? És akkor mi lesz az étellel, az alkotással, a megismeréssel, a megszerzéssel? Ezt a tüzet ki kell oltani? Ki lehet szállni innen, a világból? Nem, ez lehetetlen! Harmónia kell! Csak a harmónia segít! Egység és hűség. „Nézz meg mindent, s ami jó, tartsd meg!” – mondják a keletiek. Még soha sem érezte magát ilyen szabadnak. Lassan sétált hazafelé, és mosolyogva viszonzta a falubeliek köszönését.

Másnap átfestette a képet. Csak a szemek maradtak meg változatlanul. Valami látszott a szájból és a fülből is, de az egész képet egyszínű, drappos szürkével kente át. A csuklyát megtartotta, de részletek azon sem látszottak. Mikor este ájtott a barátja, sokáig állt a kép előtt. Percekig nem szólt semmit. Aztán lassan megfordult, és azt mondta:

– Nem hittem volna, hogy sikerül. Teljesen abban a hiszemben voltam, hogy a részletekben van a lényeg, mint a házépítésnél. Ebből semmi sem igaz. Itt nincs technika, nincs szaktudás, itt csak ihlet van. Itt egyszerűen meg kell fordulni, hogy valami történjen, valami megjelenjen. Fel kell számolni mindent, ami eltereli a figyelmet. Még a legkisebb részlet is zavaró lenne. De úgy érzem, még nincs befejezve. Valami még hiányzik a képről. Még túl anyagias, még mindig arról beszél, aki festette, nem arról, aki ő maga, aki van.

– Igen – válaszolta elgondolkozva. Én is így érzem, de amit még tenni tudnék, az ma már nem megy. Azt ma kinevetnék. Régen megköveztek volna érte, de ma már nincs ilyen veszély. Ma csak nevetéssel köveznek meg valakit, vagy beszéddel. Talán még a feleségem sem értene meg. Lehet, hogy még te sem. Talán néhány bizánci mester, vagy Rubljov igen, de ők hol vannak már?

– De igen! Azt hiszem, én megérttem! Tudom is, mire gondolsz. Menjünk együtt, már holnap! Elkísérek! Tudok fenn Pesten egy üzletet, ahol kapni aranyfüstöt!

Először csodálkozva, majd egyre szélesedő mosollyal nézték egymást. Aztán már csak nevettek, nevettek, majd egy-egy jót húzva a boros kancsóból, énekelve táncoltak körbe-körbe a szobában, míg az asszony be nem jött. Akkor közrefogták, és tovább táncoltak hármában, míg be nem esteledett.